

Peter Houtzagers, *The Kajkavian Dialect of Hidegség and Fertőhomok*. — Amsterdam, Atlanta : Editions Rodopi B. V. 1999. — 343 str. (Studies in Slavic and General Linguistics 27)

Govori Vedešina i Umoka (mađ. Hidegség i Fertőhomok), hrvatskih sela u zapadnoj Mađarskoj u blizini Nežiderskoga jezera, zaokupljali su, a i danas zaokupljaju pažnju kako hrvatskih tako i inozemnih jezikoslovaca. Navedena dva govora jedini su kajkavski govori u grupi gradišćanskohrvatskih govora. U gradišćanskohrvatske ih govore ubrajamo ne samo zbog povijesnih okolnosti doseljavanja i zbog teritorijalne povezanosti, već i zbog niza zajedničkih jezičnih osobina s drugim gradišćanskohrvatskim govorima (čakavskim, štokavskim i čakavsko-štokavskim). Najnovija su istraživanja pokazala da pretci gradišćanskih Hrvata najvjerojatnije potječu s područja na kojem su se susretala i prožimala sva tri narječja hrvatskoga jezika (čakavsko, kajkavsko i štokavsko). To je međunarječno prožimanje uočljivo i u današnjim gradišćanskohrvatskim govorima.

Peter Houtzagers, nizozemski jezikoslovac, autor je opsežne studije o govoru mjesta Orleca na otoku Cresu (*The Čakavian dialect of Orlec on the island of Cres*, Studies in Slavic and General Linguistics 5, Amsterdam 1985). U nekoliko je navrata pisao o pojedinim razinama hrvatskih kajkavskih govora Vedešina i Umoka (npr. Phonological remarks on the Kajkavian dialects of Hidegség and Fertőhomok, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 30/1, str. 169–178; On the Kajkavian dialects of Hidegség and Fertőhomok in the northwest of Hungary, *Dutch Contributions to the Tenth International Congress of Slavists*, Amsterdam 1988 (Studies in Slavic and General Linguistics 11), str. 329–364; The development of the Hidegség and Fertőhomok vowel system *Studies in South Slavic and Balkan Linguistics*, Amsterdam–Atlanta 1996 (Studies in Slavic and General Linguistics 23), str. 111–142.

Najnoviji svezak *Studies in Slavic and General Linguistics* u cijelosti je posvećen opisu govora Vedešina i Umoka (*The Kajkavian Dialect of Hidegség and Fertőhomok*) čime je Peter Houtzagers zaokružio svoje višegodišnje istraživanje tih govora. Građu je za tu studiju, kako piše u uvodnom dijelu rada, skupio terenskim istraživanjem u nekoliko navrata: 1985, 1988, 1990. i 1994. godine.

P. Houtzagers priklanja se teoriji da su stanovnici Vedešina i Umoka podrijetlom iz hrvatskih sela Međuriča i Kraljeve Velike u zapadnoj Slavoniji.

U uvodnom dijelu ukratko navodi niz istraživača čiju su pozornost zaokupljali govori Vedešina i Umoka. Sažeto se osvrće na radove S. Ivšića, M. Lončarića, I. Brabeca, G. Neweklowskog, D. Brozovića i J. Lisca, R. Kolarića te P. Ivića.

Stanovnici Vedešina i Umoka su bilingvalni, u svakodnevnom se govoru služe hrvatskim i mađarskim jezikom, no nažalost, kao što je to gotovo svugdje slučaj u hrvatskoj dijaspori, hrvatskim govori samo starija generacija. I u njihovu je govoru, što je za očekivati, golem utjecaj mađarskoga jezika. O utjecaju mađarskoga jezika govori se na nekoliko mjesta u radu (osobito u uvodnom poglavlju te u poglavlju o fonologiji). To će svakako zanimati jezikoslovce koji se bave proučavanjem jezika u kontaktu.

Osim mađarskoga, u tim je govorima prisutan i utjecaj njemačkoga jezika, ali u daleko manjoj mjeri. Uglavnom su to posuđenice koje imamo i u kajkavskim govorima u Hrvatskoj (npr. *gmājna*, *gratulêram* i sl.). U neposrednoj su blizini i gradišćanskohrvatski čakavski govori s kojima su stanovnici također u kontaktu, pa je jezični utjecaj brojnijih čakavskih govora, prema istraživanju autora, vrlo velik. Ovdje valja upozoriti na važnu činjenicu. Ako su pretci današnjih gradišćanskih Hrvata i u staroj domovini živjeli u susjedstvu, za pretpostaviti je da velik broj zajedničkih jezičnih osobina potječe još iz tog predmigracijskog vremena. Naravno, međunarječno je prožimanje nastavljeno i nakon preseljena na novo, uglavnom kompaktno područje (današnja pokrajina Gradišće/Burgenland, zapadna Mađarska, zapadna Slovačka). Valja razlučiti koje zajedničke jezične osobine potječu iz tog novog razdoblja, a koje su iz vremena prije migracija, što nije lako.

U uvodnom dijelu autor obrazlaže metodološke postupke kojima se služio u radu. Govori su opisani kao jedinstven sustav i to sa sinkronijskoga stajališta. Na pojedine se razlike između tih dvaju vrlo sličnih govora tijekom rada posebno upozorava. U fonološkom opisu polazi od učenja praške škole koja definira fonem kao skup distinktivnih obilježja, a u opisu morfologije i sintakse rabi tradicionalnu terminologiju.

Drugo poglavlje obuhvaća fonološki opis samoglasnika, suglasnika i akcenatskog sustava. Autor tabelarno prikazuje inventar samoglasnih jedinica. U naglašenim slogovima oba govora imaju isti samoglasni sustav koji sadrži šest kratkih /i/, /è/, /è/, /ù/, /ò/, /à/ te šest dugih samoglasnika /ī/, /ē/, /ē/, /ū/, /ō/, /ā/. Sustav nenaglašenih samoglasnika u govoru Vedešina sadrži samo četiri jedinice /i/, /e/, /u/, /a/. Na mjestu samoglasnika /o/ u nenaglašenu se položaju ostvaruje samoglasnik /u/. Govor Umoka u nenaglašenu položaju sadrži pet razlikovnih jedinica /i/, /e/, /u/, /o/, /a/. U posuđenicama iz mađarskoga jezika u oba se govora pojavljuju i neadaptirani fonemi /ö/ i /ü/. Jedan je dio drugoga poglavlja posvećen fonološkoj adaptaciji posuđenica iz mađarskoga jezika.

Zatim se razmatra fonetska realizacija fonema. Razmatraju se stupnjevi otvorenosti i zatvorenosti samoglasnika koji ovise o naglašnosti i nenaglašnosti te o dužini samoglasnika.

Razlikovnu funkciju u akcenatskom sustavu imaju mjesto naglasaka i dužina. Autor zapaža mnogobrojne akcenatske dublete koje su posljedica nestabilnosti sustava. Iz konsonantskoga sustava valja izdvojiti osobitu realizaciju zvučnih i

bezvučnih suglasnika na kraju riječi. I jedni se i drugi mogu ostvariti i zvučno i bezvučno. Autor ističe da se bezvučni suglasnici ostvaruju zvučno samo u sandhi-poziciji. Sličnu realizaciju zvučnih i bezvučnih suglasnika imamo u govoru Hrvatskoga Groba u Slovačkoj koji također pripada gradišćansko-hrvatskim govorima. I u tom se govoru bezvučni suglasnici na kraju riječi mogu realizirati zvučno i obrnuto, zvučni se mogu realizirati bezvučno. Međutim, takva realizacija u Grobu nije vezana uz sandhi-položaj, nego je moguća i ispred pauze. Iz nekih bi se primjera zabilježenih u oglecima govora iz Vedešina (str. 206. *Ču ga jâ lõvid, neg pũšči ga.*) i Umoka (na str. 220. ... *člõvæg sad ...*) moglo zaključiti da i u tim govorima realizacija zvučnih suglasnika na mjestu bezvučnih nije ograničena samo na sandhi-položaj.

Nakon fonologije slijedi morfološki opis. U trećem su poglavlju opisane imenice svih triju rodova. Autor ih dijeli u tri vrste, od kojih prva ima dvije podvrste. Za svaku vrstu i podvrstu autor daje pregledan tablični prikaz nastavaka, navodi primjere deklinacije te podjelu imenica prema akcenatskim tipovima. Nažalost, za neke padeže nema potvrda pa na mjestima za pojedine nastavke ostaju praznine.

Slijedi četvrto poglavlje, u kojem su opisane zamjenice i brojevi, te peto i šesto, u kojima su opisani pridjevi i glagoli.

Posljednje, sedmo poglavlje čine napomene o sintaksi.

Knjiga završava oglecima govora iz Vedešina (vrlo zanimljiva Priča o Marku) i Umoka (nekoliko zanimljivosti iz života u prošlosti) te rječnikom.

Natuknice su u rječniku poredane abecednim redom. Nisu uvijek dane u polaznom obliku (za imenice Nsg., za glagole inf. itd.), nego su uvjetovane potvrdama s terena. Tako natuknicu često čini koji drugi oblik, ako nije potvrđen polazni, npr. *čērēpa* GSG 'roof-tile'... (str. 237), *čuči* PR3SG 'squat' (str. 239) i sl. Ponekad se navodi hipotetska natuknica (za neprefigurane glagole ili u slučaju kada potvrđeni oblik nije bio pogodan za uvrštavanje u abecedni red). Iza natuknice slijedi prijevodni ekvivalent ili opis značenja, a zatim drugi potvrđeni oblici. Uz velik se dio natuknica navodi primjer uporabe natuknice.

O svim se drugim pojedinostima zainteresirani čitatelj može obavijestiti u tom, za kroatistiku, a osobito za hrvatsku dijalektologiju, vrijedom djelu. Govori Vedešina i Umoka pripadaju hrvatskom kajkavskom dijalektu kojega u Hrvatskoj više nema. Knjiga je nastala na temelju istraživanja s izvornim govornicima, kojih je sve manje. Činjenica da su u njoj zabilježeni *ostaci ostataka* jednoga dijalekta još više pridonosi njejoj vrijednosti. Vrlo mnogo potvrđenih primjera te obilje građe leksikografski obrađene u rječniku pružaju mogućnost daljnjih prosudbi i analiza, osobito na onim jezičnim razinama o kojima se u radu nije govorilo ili su tek naznačene (npr. semantičkoj, tvorbenoj i sintaktičkoj).

Jela Maresić